

РОЗВИТОК В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ЕСТЕТОТЕРАПІЇ

Тетяна Мірошніченко,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та методик їх викладання
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

У статті актуалізується проблема розвитку в учнів початкової школи ключових компетентностей засобами естетотерапевтичного впливу. Здійснено порівняльний аналіз знаннєвого та компетентнісного підходів у початковій школі. Обґрунтовано концептуальні основи естетотерапії як гуманістичної науки. Представлено добірку технік естетотерапевтичного спрямування, мета яких розвиток компетентності спілкування державною мовою, математичної, здоров'язбережувальної компетентностей молодших школярів.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, естетотерапія, засоби естетотерапії, гуманізація освітнього процесу, творчий розвиток особистості.

The article actualizes the problem of development of subject competencies in primary school students by means of aesthetic-therapeutic influence. A comparative analysis of knowledge and competence approaches in primary school. The conceptual bases of aesthetic therapy as a humanistic science are substantiated. A selection of aesthetic-therapeutic techniques is presented, the purpose of which is the development of mathematical, health-preserving of junior schoolchildren.

Keywords: competence, competence approach, aesthetic therapy, means of aesthetic therapy, humanization of the educational process, creative development of personality.

DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS KEY COMPETENCES MEANS OF AESTHETHERAPY

Tetiana Miroshnichenko

Важливою умовою реалізації ключових завдань початкової освіти є гуманістична спрямованість професійної діяльності вчителя, що виявляється у визнанні особистості учня як найвищої цінності, її права на свободу і щастя в педагогічному просторі, фасилітативному супроводі оволодіння учнем загальних та предметних компетентностей, сприянні особистісно-творчому розвитку молодшого школяра. У Концепції Нової української школи визначено мету нової школи, яка полягає у різнобічному розвитку, вихованні і соціалізації особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності [3]. Відповідно до загальної мети освіти, завданням початкової школи є всебічний розвиток дитини, її талантів, творчих здібностей, загальних та предметних компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [1].

Нова українська школа і новий зміст освіти, побудований на компетентнісній основі, все більше вимагають від учителя уміння організувати освітній процес на засадах особистісно орієнтованої освіти, гуманістичних принципів суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями. Це спонукає педагога до пошуку таких видів діяльності, форм, методів та засобів навчання, які б забезпечували повноцінний розвиток творчих здібностей, задоволення потреб та інтересів кожного школяра в усіх сферах їхньої діяльності. Тому поряд із традиційними технологіями навчання доцільно використовувати новітні, зокрема ті, які б забезпечували взаємозв'язок через активізацію емоційно-почуттєвої сфери школярів, створення на уроці психологічно комфортного мікроклімату, який ґрунтується на принципах педагогічного партнерства, співпраці, співтворчості. Останнім часом широкого впровадження в освітній процес початкової школи набувають естетотерапевтичні технології, що базуються на використанні дидактико-терапевтичного потенціалу казки, гри, мистецтва, природи з метою створення сприятливих умов для розкриття творчого потенціалу кожного вихованця.

Мета статті – розкрити основні характеристики компетентнісного підходу в початковій ланці освіти та обґрунтувати особливості використання засобів естетотерапії у розвитку ключових компетентностей молодших школярів.

У Державному стандарті початкової освіти поняття «компетентність» вживається у такому тлумаченні: «компетентність – набута у процесі навчання, інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці» [1]. «Енциклопедія освіти» визначає поняття «компетентність у навчанні» як «коло питань, в яких людина добре розуміється» [2, с. 408].

Нам імпонує позиція С. Шишова, який вважає, що компетентність – це співвідношення між знаннями і практичними діями, що проявляється здатністю до діяльності в реальних життєвих ситуаціях на основі набутих знань. Учений розглядає їх «як можливість встановлення зв'язку між знаннями і ситуацією, а в ширшому розумінні – як здібність знайти, виявити процедуру (знання і дію), що придатна для розв'язання проблеми» [5, с. 20].

Аналіз публікацій учених дає підстави стверджувати, що реалізація компетентнісного підходу у навчанні молодших школярів буде успішною за умов комплексного забезпечення усіх складових освітнього процесу – цілей навчання, побудови компетентнісно орієнтованого змісту освіти, відповідної розробки методичного забезпечення, професійної підготовки учителя тощо. Компетентнісний підхід відрізняється від традиційного “знаннєвого” за функціями вчителя і школяра у процесі навчання, за метою навчальної діяльності та результатами навчання, але у той же час він має багато спільних ознак із особистісно орієнтованим, аксіологічним та діяльнісним підходами. Для кращого розуміння сутності компетентнісного підходу подаємо його порівняльний аналіз зі знаннєвим підходом у вигляді таблиці 1.

Відтак, у результатах упровадження компетентнісного підходу наголошується на суб'єктності учіння й оволодінні молодшими школярами способами навчальної діяльності, особистісно творчому досвіді.

Одним із визначальних компонентів НУШ є новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації особистості в соціальному середовищі. До них належать:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична грамотність.
4. Компетентності в природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність.
6. Уміння навчатися впродовж життя.
7. Соціальні і громадянські компетентності.
8. Підприємливість.
9. Загальнокультурна грамотність.
10. Екологічна грамотність і здорове життя [3, с. 13-14].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика знаннєвого та компетентнісного підходів у початковій школі

Ознаки порівняння	Знаннєвий підхід	Компетентнісний підхід
Мета	Формування всебічно розвиненої гармонійної особистості молодшого школяра	Формування діяльної компетентної особистості молодшого школяра
Визначення змісту	Зміст навчання орієнтується «на мету»	Зміст навчання орієнтується «на результат»
Позиція вчителя	Передає, навчає, формує. Переважає репродуктивне відтворення знань, застосування за зразком	Інтеграція ціннісної, мотиваційної, творчої діяльнісної, знаннєвої складових навчання; проєктування навчальних і життєвих ситуацій для формування ключових та предметних компетентностей учнів
Роль вчителя	Вихователь, організатор	Фасилітатор, партнер, помічник в особистісному становленні
Основні результати	Знання, вміння, навички	Суб'єктність учіння, загальнолюдські цінності, життєві компетентності, способи і досвід творчої діяльності, ставлення

Відтак, у результатах упровадження компетентнісного підходу наголошується на суб'єктності учіння й оволодінні

молодшими школярами способами навчальної діяльності, особистісно творчому досвіді.

Одним із визначальних компонентів НУШ є новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації особистості в соціальному середовищі. До них належать:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична грамотність.
4. Компетентності в природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність.
6. Уміння навчатися впродовж життя.
7. Соціальні і громадянські компетентності.
8. Підприємливість.
9. Загальнокультурна грамотність.
10. Екологічна грамотність і здорове життя [3, с. 13-14].

Формуванню названих вище компетентностей сприятиме використання вчителем таких засобів естетотерапевтичного впливу як природа, мистецтво, музика, казка, ігри, спілкування, праця, що в свою чергу впливатиме на забезпечення емоційності сприймання навчального матеріалу, на ефективніше його засвоєння, усвідомлення, запам'ятовування й відтворення учнями. Концептуальними засадами естетотерапевтичної науки в умовах освітнього процесу Нової української школи є:

- визнання людської особистості як найвищої цінності суспільства, утвердження гуманістичних цінностей;
- продукування педагогічного оптимізму, що виявляється в здатності вчителя вірити в успіх, здібності, талант, творчий потенціал кожного вихованця, виявляти позитивні сторони особистості та опиратися на них у процесі навчання;
- пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; уміння педагога розуміти внутрішній стан учнів, бути для них прикладом високодуховної особистості. Адже тільки той педагог, хто сповнений любов'ю, творчістю, естетикою взаємодії, пошуком, зможе реалізувати основні завдання розвитку духовної сфери дитини;
- опора на творчість, максимальна орієнтація освітнього процесу на розвиток творчого потенціалу кожного вихованця

шляхом використання педагогічних можливостей естетотерапевтичних засобів на уроках та позаурочний час;

- реалізація принципу емоційності, що полягає в побудові міжособистісної взаємодії в діаді «вчитель – учень», що супроводжуються позитивними емоційними реакціями і переживаннями; створення особливих емоційно сприятливих умов в освітньому процесі з метою співтворчості й співробітництва,
- фасилітація освітнього процесу - створення креативного естетотерапевтичного поля, що ґрунтується на повному прийнятті дитини у безоціночній манері, розумінні внутрішнього світу, забезпеченні підтримки у прагненні учня до саморозвитку, самовдосконалення;
- здатність учителя до естетотерапевтичної рефлексії, що дозволяє педагогу знайти свій індивідуальний стиль, досягти адекватної професійно-особистісної самооцінки, здійснювати самотерапію, прогнозувати і аналізувати результати своєї терапевтичної діяльності та удосконалювати рівень професійної майстерності.

Окреслені концептуальні основи естетотерапевтичної науки є важливим підґрунтям організації освітнього процесу початкової школи, а відтак, і розвитку предметних компетентностей на уроках та позаурочний час. Наведемо приклади використання технік естетотерапії у роботі з молодшими школярами.

Ефективним методом розвитку в учнів *математичної компетентності* є гудзикова терапія. Наприклад, гра «Порахуй гудзики» має на меті вивчення складу числа, розвиток логічного мислення молодших школярів. Зміст гри: Вчитель викладає в ряд 4 гудзики одного кольору і серед них кладе 1 гудзик іншого кольору. Потім пропонує дитині прибрати зайвий гудзик або замінити на потрібну за кольором. Можна розкласти гудзики однакові за розміром (наприклад, великі червоні) і серед них один маленький червоний гудзик. Запропонувати виконати те ж саме завдання. Дітям потрібно порахувати скільки гудзиків одного кольору і скільки гудзиків іншого та додати їх, зробити висновок з яких двох чисел складається число, яке вийшло в сумі.

Активізації навчально-пізнавальної активності учнів на уроках математики сприяють ігри в педагогічній пісочниці, зокрема:

- дидактична гра «Пісочний телеграф». Зміст гри: діти шикуються в колону один за одним. Учитель «малює» пальцем на спині останньої дитини геометричну фігуру (пряму лінію, кут, коло, прямокутник, трикутник та ін.). Той, хто отримав «повідомлення», повинен передати його наступному гравцеві точно таким же способом – «намалювати» фігуру пальцем на спині сусіда. Останній одержувач повідомлення відтворює форму пальцем на піску. Після цього він стає в кінці колони, і гра повторюється;
- дидактична гра «Малюнок із геометричних фігур». Зміст гри: потрібно створити малюнок в пісочниці, що складається лише з геометричних фігур. А потім кожен учень має представити свій малюнок та назвати, які були використані геометричні фігури;
- дидактична гра «Кольорові будиночки». Зміст гри: вчитель викладає в пісочниці геометричні фігури різного кольору і дає завдання учням заселити мультиплікаційних персонажів: сім'я Барбоскіних живе не в жовтому квадраті, а між зеленим і червоним; принцеса Софія мешкає не в першому, не в третьому, не в червоному будиночку і т.д.;
- дидактична гра «Підказка». Зміст гри: в пісочниці зробити з піску 5 купок. У одній із них заховати який-небудь предмет, наприклад, камінчик, а потім запропонувати дитині знайти його за підказкою. Підказка буде такою: «Шукай у другій купці ліворуч» або «Шукай у четвертій купці праворуч».

З метою розвитку *компетентності спілкування державною мовою* доцільно запропонувати учням творчі завдання з елементами гудзикової терапії:

- скласти з гудзиків літеру свого імені, розповісти про неї, придумати 3 позитивних якостей про себе, які починаються з цієї літери. Наприклад, Вікторія: ввічлива, відповідальна, вразлива;
- відгадати слово, в якому голосні звуки закриті гудзиками;
- позначити гудзиками голосні звуки, порахувати їх, визначити кількість складів по гудзиках.

Цікавим завданням для молодших школярів є створення картин за допомогою методу ниткографії – викладання шнурком або товстою ниткою контурні зображення різних предметів, тобто «малювання» ниткою. Ця естетотерапевтична техніка спрямована на розвиток уяви, фантазії, пам'яті, мислення, комунікативних навичок, дрібної моторики рук, виховання акуратності, дисциплінованості. Суть техніки полягає в тому, що малюнок викладається з ниток. Можна дати учням завдання за зразком, або творчого характеру.

Так, наприклад, на уроках літературного читання учні можуть створити картини ниткографією під час опрацювання творів Л. Костенко «Баба Віхола», К. Ушинського «Витівки старої зими», А. Качана «Дівчинка і море», Л. Українки «Мамо, іде вже зима....», Г. Андерсена «Ромашка», О. Пушкіна «Казка про рибака і рибку» тощо. Вище вказані творчі завдання можна пропонувати учням не тільки на уроках, а й у позаурочний час, у групі продовженого дня, на позакласних заняттях тощо.

Розвитку *здоров'язберезувальної компетентності* молодших школярів сприяє використання сміхотерапевтичних хвилинок. З метою психологічного налаштування на урок доцільно запропонувати дітям виконати вправу «Тренуємо емоції». Вчитель пропонує дітям:

- посміхнутися, як сонечко, кіт на сонці, маленька дитина;

- накупитись, як осіння хмара;
- показати, як сміються частини тіла (посмішка лівої руки, правої руки, очей, животика, спини, пальчиках на ногах, правого коліна, лівого ліктя, всього тіла);
- позлитись, як дитина, у якої забрали цукерку; як людина, яку образили.

Використання арт-терапевтичних технік «Малюємо себе», «Моя образа», «Радість», «Мої страхи», техніка «мертвої» та «живої» води, «Анонімний подарунок», «Галактика класу», «Чарівні фарби», «Трояндовий кущ», «Колір настрою», «Радість і сум» у роботі з учнями сприяє формуванню в них таких здоров'язберезувальних компетентностей: уміння диференціювати емоції і почуття інших людей; вміння оцінювати власний емоційний стан; навички саногенного мислення.

Отже, актуалізація дидактичного потенціалу таких естетотерапевтичних технологій, як ігрова терапія, пісочна терапія, сміхотерапія, гудзикова терапія, ниткографія допоможе вчителю досягти основні цілі освітнього процесу в початковій школі – формування, розвиток загальних та предметних компетентностей; створити доброзичливу, психологічно комфортну атмосферу взаємодії з учнями. Використання естетотерапевтичних засобів на уроках та позаурочний час в початковій школі сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, формуванню позитивної навчальної мотивації.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти [електронний ресурс] : - http://polishproject.nus.org.ua/wpcontent/uploads/2017/12/Standard_draft_authorized_2017_11_28_RS-1.pdf.
2. Енциклопедія освіти / [Бех І. Д., Бібік Н. М., Биков В. Ю. та ін.]; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua>.
4. Федій О. А. Естетотерапія : навч. посіб. / О. А. Федій. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 304 с.
5. Шишов С. Понятие компетентности в контексте качества образования / С. Шишов // Дайджест педагогических идей и технологий. Школа-парк. – 2002. – № 3. – С. 20-21.